

Kitâbiyat Book Reviews

Education, Poverty and Gender: Schooling Muslim Girls in India

Latika Gupta

New Delhi: Routledge, 2015, XIX+165 sayfa.

ISBN 9781138900844

Dünya genelinde Endonezya'dan sonra en fazla müslümanın bulunduğu ülke, 200 milyon müslümana ev sahipliği yapan Hindistan'dır. İslâm'ın ilk yıllarına kadar uzanan bölgedeki müslüman varlığı, Gazneliler'le başlayıp Bâbürlüleri'le son bulan Türk İslâm hâkimiyeti döneminde güçlenerek devam etmiştir. Bu süreçte müslümanlar çeşitli sahalarda yaptıkları çalışmalarla Hint kültür tarihine kalıcı izler bırakmışlardır. Dolayısıyla onlar, günümüzde Hindular karşısında azınlık konumunda olsalar da buldukları topraklara değer katan önemli bir unsurdur.

Çalışmalarında Hintli müslümanları bu bakış açısıyla ele alıp analiz etme gayreti güden araştırmacıardan biri Delhi Üniversitesi Profesörü Latika Gupta'dır. Bir pedagoğ gözüyle meseleleri analiz eden Gupta, bu eserinde temel olarak kimliklerin oluşumunda dinin, cinsiyetin ve sosyal statünün etkisini incelemektedir. Bunun için o, Delhi'nin Daryaganc bölgesinde müslüman kız çocuklarına eğitim veren bir okulu araştırma konusu olarak belirlemiş ve burada eğitim gören on birinci ve on ikinci sınıf öğrencileri üzerine yoğunlaşmıştır. Gupta'nın araştırma için seçtiği muhit bilinçli bir tercihtir. Zira müslümanlar ile Hindular'ın gündelik yaşamlarını sürdürdüğu Daryaganc, bir getto bölgesi değildir. İlgili eserde müslüman kız öğrencilerin dünya görüşü ve "öteki"ne bakışı incelenirken onların sadece akademik çalışmaları, söylemleri ve okul ortamları değil aynı zamanda içinde yetiştikleri toplumsal

ve kültürel çevre de dikkate alınmıştır. Bu yaklaşım tarzı, müellifin eserini değerli kılan başlıca unsurdur. Nitekim o, çalışmasında ev ortamı ile okul arasında birbirini tamamlayan önemli bir bağ olduğuna dikkat çekmekte ve bu sürecin, öğrencilerin hayat tarzlarını şekillendirmede önemli bir işlev gördüğünü belirtmektedir.

Müellif eserinin başında gözlem yaptığı öğrencilerin fikirlerini ve hayat tarzlarını etkileyen dış etmenler hakkında bilgi verir. Genel anlamda müslümanların özelde ise kadınların Hint toplumundaki statüsü hakkında bazı değerlendirmelerde bulunur. Bu kapsamda o, pek çok âyette kadının ve erkeğin mânevî olarak eşit olduğuna vurgu yapılmasına rağmen Hint toplum yapısında bu durumun çok geçerli olmadığını ve müslüman kadınların bazı kısıtlamalara mâruz kaldığını belirtir (s. 18). Müellifin, teori ile pratik hayat arasında ortaya çıkan bu uyumsuzluğa işaret etmesi oldukça önemli bir tespit olmakla birlikte ülkedeki müslüman varlığı konusunda bilgi verirken aynı hassasiyeti göstermemesi bir eksiklik olarak dikkat çeker. Zira o, müslüman nüfustan söz ederken on yıl öncesine ait bir veriyi esas alır ve Hintli müslümanların oranını 13,5 şeklinde gösterir. Gupta'nın bu hususta tek bir kaynaktan yararlanması ve müslüman araştırmacıların konuyla ilgili tespitlerini göz ardı etmesi bilimsel açıdan doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

Yazar, mülakat yaptığı müslüman öğrencilerin aile profilleri hakkında da bilgi verir. Bu bağlamda incelediği öğrencilerden sadece iki kişinin annesinin lise, bir kişinin de babasının yüksek okul mezunu olduğu bilgisini paylaşarak ebeveynlerin eğitim seviyesinin çok düşük olduğuna dikkat çeker. Ayrıca velilerin büyük bir kısmının işçi sınıfına mensup kimseler olduğunu ifade eder. Dar gelirli ailelere mensup olan öğrencilerin eğitim, beslenme, temizlik ve sağlık problemleriyle karşı karşıya kaldıklarını belirtir. Yazara göre onların bu tür sorunları ve eksiklikleri, okul ortamında da devam etmektedir. Zira gözlemlerde bulunduğu okul, hem eğitim öğretim materyali hem de uzman öğretmen temini hususunda çok başarılı değildir.

Müellifin aktardığı bilgilere göre ilk kurulduğu dönemde yetim çocuklara hizmet veren bu okul, 1970'lerin başından itibaren Delhi hükümetinden malî yardım alarak resmî bir hüviyet kazanmış ve müslüman kızlara ücretsiz eğitim veren bir kuruma dönüşmüştür. 600'den fazla öğrencisi bulunan bu okulda her bir sınıfta yaklaşık atmış kişi kayıtlı gözükmektedir. Ancak okula düzenli devam eden öğrenci oranı % 50 civarındadır. Eğitim dili Urduca olup, bunun yanında Hintçe ve İngilizce de öğretilmektedir. Okulun kendi prosedürleriyle alâkalı ilanlar Urduca yapılırken devlet makamlarından gelen duyurular Hintçe yapılmaktadır. Okulda, hükümet tarafından önerilen müfredat ve ders kitapları takip edilmektedir. Müellif, burada uygulanan resmi müfredat ile

toplumun dinî ve örfî yapısından türemiş olan kültürel müfredatın aynı anda başarılı bir biçimde işle(til)diğine dikkat çekmektedir. Ona göre ikisi arasında uyumsuzluklar olsa da okulun günlük rutin işleri ve kurumsal kimliği sayesinde aralarında ciddi bir çatışma yaşanmamaktadır (s. 69).

Gupta'nın tespitlerine göre okulun ideolojik yapısı, Hintli müslümanların dünya görüşü ve hayat tarzıyla uyumludur. Öğrenciler açısından rol model olan öğretmenler, okul dışında yaygın olan dinî ve ahlâkî değerleri talebelerine aşılamaya devam etmektedirler. Fakat bu durum, öğrencileri olumsuz yönde etkilemekte ve onların, ileriye dönük yeni planlar yapıp hedefler belirlemelerine ve gelecek yaşamlarıyla ilgili kendi başlarına karar almalarına mani olmaktadır. Müellifin ifadesiyle “evde gördükleri ile okulda öğrendikleri benzer olduğundan” (s. 135) öğrenciler, kariyerlerini geliştirecek adımlar atma konusunda çoğu zaman başarısız bir tablo sunmaktadır. Gupta, söz konusu problemi aşmak için eğitim öğretim kaynaklarının zenginleştirilmesi ve daha donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Müellifin bu tespitleri mâkul olmakla birlikte öğrencilerin mevcut eksikliklerini, İslâmî geleneğe veya kültürel değerlere bağlı kalmalarına indirgemesi doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Benzer şekilde, bu eksikliklerden dolayı söz konusu öğrencilerin ideal bir vatandaş portresi çizemediklerini ima etmeye çalışması da doğru bir tutum değildir. Zira iyi bir yurttaş olmanın ölçüsü; toplumun yararına çalışmak, yasalara uygun davranmak ve içinde bulunduğu ortamın dengesini bozacak hal ve hareketlerden uzak durmaktır. Bu kriterler bağlamında sözü edilen müslüman gençlerin iyi bir sınav verdikleri rahatlıkla söylenebilir. Nitekim ilgili çalışma neticesinde elde edilen sonuçlar, onların toplumsal huzura önem verdiklerini ve herkese karşı hoşgörü anlayışına sahip olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Yazara göre birtakım eksikliklerine rağmen okul ortamı, müslüman kız çocukları için dış dünyaya açılan bir penceredir. Çünkü onlar, Hindu akranlarının aksine, sosyalleşebilmek için yeterli imkâna ve zamana sahip değillerdir. Mescitlere gitmek genelde müslüman erkeklere has kılındığı için kızlar ibadet amacıyla dahi evden çıkma fırsatı bulamamaktadır. Onlar ancak okul ortamı sayesinde ağır ev işlerinden ve gözetim altında kalmaktan belli ölçüde de olsa kurtulabilmekte ve akraba olmadıkları akranlarıyla arkadaşlık kurma imkânı yakalayabilmektedirler. Bu itibarla okul, onları sadece eğiten değil sosyalleştiren önemli bir kurumdur.

Müellifin temel hedefi, kimlik oluşumunda ve söylem üretiminde etkili olan temel faktörleri tespit etmektir. Bu maksatla o, mülâkat yapacağı yirmi beş öğrenciye açık uçlu sorular hazırlamış ve bunları; a) “Hayatım”, b) “Ben kimim”? ve c) “Ötekinin Konumu” şeklinde üç ana başlık altında toplamıştır.

Fizikî açıdan elverişli olmayan ev ortamının konsantrasyonu azaltacağını düşünen yazar, öğrencilerden bu soruları okulda cevaplandırmalarını talep etmiştir. Elde edilen mâlûmata göre ilk soruyla ilgili verilen cevapların muhtevasını genelde yoksulluk, maddî sıkıntı, hastalık ve erken evlilik gibi öğrencilerin sıklıkla karşılaştıkları gündelik sorunlar oluşturmuştur. Bütün bu olumsuzluklara rağmen onlar, ailelerini çok sevdiklerini sık sık yinelemiştir. Gupta'ya göre öğrencilerin ebeveynleriyle alâkalı böyle bir değerlendirmede bulunmalarının altında yatan temel sebeplerden biri minnet duygusudur. Diğerleri ise ailelerinin kısıtlı imkânlarına rağmen gerek kendilerini gerekse kardeşlerini okutabilme becerisi göstermiş olmalarıdır (s. 78). İkinci soru kapsamında ise öğrenciler çok fazla değerlendirme yapmak istememişler ve genelde kendilerini ana babaya itaat eden, Allah'a bağlı olan, okula devam eden, derslerine çalışan ve örf ve âdetlere uygun hayat yaşayan kimseler olarak tanıtmışlardır.

Söylem geliştirmede dinî kimliğin önemine dikkat çeken müellif, bu tezini desteklemek için mülâkat yaptığı öğrencilere İslâm ile Hinduizm arasındaki farkları ortaya koyacak ve “öteki” hakkındaki görüşlerini yansıtabilecek üçüncü bir soru tarzı yöneltmiştir. Müslüman kızların İslâm ve Hinduizm'le ilgili mevcut bilgi düzeylerini daha iyi analiz edebilmek amacıyla yazar burada karşılaştırma metoduna başvurmuş ve benzer soruları, Hinduizm'e mensup kız öğrencilere de yöneltmiştir. Bunun için Hindu kızlara yönelik eğitim veren yakın bir okuldan yirmi beş öğrenci belirlemiştir. Gupta, ilgili eserin ana bölümünde her iki kesim tarafından verilen yanıtları değerlendirmiş ve elde ettiği verilerden hareketle önemli çıkarımlarda bulunmuştur.

Kitapta yer alan verilere göre Hindu öğrencilerin, müslümanları “öteki” olarak görmeleri, müslüman öğrencilerin, Hindular'ı “farklı” olarak görmelerinden daha yoğun hissedilmiştir (s. 96). Kanaatimizce böyle bir tablonun ortaya çıkmış olması, Hint düşüncesindeki İslâm algısıyla ilgilidir. Zira gerek Ortaçağ dönemine ışık tutan kaynaklarda gerekse modern dönem eserlerde Hindu düşünürler, müslümanları genellikle “kendi şeriatlarının dışında kalan” mânasında *yavana* ve “cahil” anlamında *mlecçha* olarak betimlemişlerdir. Böyle bir bakış açısı, söz konusu ortamda yetişen gençlerin ötekine karşı tutumlarını doğrudan etkilemiştir.

İslâm ile Hinduizm arasındaki farklılıklarla ilgili sorularda ise Hindu öğrenciler daha çok müslümanların giyim kuşam tarzlarının, yeme içme âdetlerinin, evlilik törenlerinin ve ibadet biçimlerinin farklı olduğuna işaret etmişlerdir. Buna mukabil müslüman öğrenciler, Hindular'ın dış görünüşlerinden ziyade şeriatlarına yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Onlar, Hinduizm'in *karma*, *samsara* ve *trimurti* gibi bazı doktrinleri itibariyle İslâm'dan farklı olduğuna dikkat çekmişlerdir. İslâm ile Hinduizm arasındaki temel farklılığın

inanç konusunda olduğuna işaret eden müslüman öğrenci sayısı on altı iken, Hindu öğrenci sayısı sadece üç ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, müslüman gençlerin dinî meselelerde daha bilinçli olduklarını ve ötekine karşı daha hoşgörülü yaklaşım sergilediklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca onların farklı bir dinin ilkelerini ve tezahür farklılıklarını kavramsallaştırma yeteneği kazandıklarını göstermektedir.

Eldeki veriler ayrıca Hindu öğrencilerin genelde İslâmî değerler konusunda yüzeysel ve kulaktan duyma bilgilere sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim Gutpa'nın da tarafsız bir bakış açısıyla işaret ettiği gibi Hindu öğrencilerin, İslâmî ilkelere yaklaşım tarzı ve "öteki" algısı, çevrelerinde gözlemledikleri birkaç kişinin davranışına göre şekillenmekte ve müslümanlarla ilgili Hindu toplumda yaygın olan basmakalıp bilgi ve söylemlere dayanmaktadır (s. 100). Esasında Hindu toplumu arasında mevcut olan bu yüzeysel bakış açısı, müslümanların akîdeleri ve yaşam tarzları konusunda ön yargılı değerlendirmelerin ve gerçeği yansıtmayan kimi çıkarımların yaygınlaşmasına sebebiyet vermektedir.

Yazar, elde ettiği sonuçlardan hareketle Hindu ve müslüman öğrencilerin sosyal yaşantılarıyla ilgili de bazı çıkarımlarda bulunur. Buna göre müslüman kız öğrencilerin evden yalnız başına çıkmalarına ve dışarıda arkadaşlık kurmalarına çeşitli kaygılardan dolayı çok fazla müsaade edilmemektedir. Alışveriş merkezlerine, lokantalara ve dinî mekânlara gitme oranları oldukça düşük olan bu öğrenciler, genelde akrabalarını ziyaret etmekte, zaman zaman da tarihî nitelik taşıyan bazı mimari yapılarla anıtmezarlara gitme imkânı bulmaktadırlar. Yazar, bunun muhtemel sebebini, söz konusu yapıların müslüman devlet adamları yani Bâbürlüler tarafından inşa edilmiş olmasına bağlar (s. 109).

Aynı yaş grubunda olan Hindu ve müslüman kız öğrencilerin iyi bir eşin/kadının temel nitelikleri hakkında verdikleri cevaplar da dikkat çekicidir. Buna göre her iki kesim de ev işlerini yerine getirme, eşine iyi davranma, çocuklarına bakma, kocasına hizmet etme, dürüst olma, sadakat gösterme gibi benzer cevaplar vermişlerdir. Fakat müslüman öğrenciler, Hindu akranlarından farklı olarak güzellik, iffet, neşeli olma ve yumuşak konuşma gibi hasletleri de zikretmişlerdir. Müellife göre böyle bir durumun ortaya çıkmış olması, müslüman kızların aldıkları dinî eğitimle ve Hz. Âiş'e'nin kendileri için rol model olmasıyla alâkalıdır (s. 134).

Gupta, yaptığı araştırmalar neticesinde müslüman kız öğrencilerin, basın yayın organlarını takip etme imkânı bulamadıkları için sanat kursları, eğitim programları ve yüksek okul sınavları gibi kendilerini doğrudan ilgilendiren konularla ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Müellifin tespitine göre sosyal imkânları kısıtlı olmasına rağmen müslüman kızların hayatlarından memnun olma oranı, Hindu akranlarından çok daha fazladır. Nitekim mülâkata katılan hemen her müslüman öğrenci ailesinden ve mevcut yaşamından razı olduğunu ifade etmişken Hindu öğrencilerden yarıya yakını bu hususta memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Gupta, müslüman öğrencilerin bu yönde kanaatte bulunmalarının, İslâmî öğretilerle alâkalı olduğunu düşünür. Çünkü İslâm'da anne babaya hürmet önemli bir vazife olarak görülürken kendi canına kıyma ise büyük bir günah olarak sayılmaktadır. Böyle bir tespitle bulunan yazarın, Hindu öğrencilerin psikolojik durumlarıyla alâkalı değerlendirme yapmaktan kaçınmış olması dikkat çekicidir. Oysa Hindu öğrencilerin gerek mensup oldukları ailelerden gerekse içinde yaşadıkları sosyokültürel hayattan soğumalarının en temel sebebi, yazar açıkça değinmek istemese de, Hint toplumunda hâlâ etkisini sürdüren kast sistemidir. Nitekim alt kastlardan gelen ve bu yüzden pek çok sahada toplumsal dışlanmışlığa mâruz kalan Hindu öğrenciler, verdikleri cevaplarda mevcut yaşamlarından şikâyetçi olduklarını belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu tablo, Hindular'ın içinde buldukları sosyopsikolojik bunalımı resmetmesi bakımından önemli bir veridir.

Sonuç olarak bu eser, Hint toplum yapısına âşına olan ve Hint, Urdu ve İngiliz dillerine vukufuyla tanınan bir araştırmacının ürünüdür. Müellif, yerinde gözlem ve mülâkat yöntemiyle hazırlamış olduğu bu çalışmasında lise çağındaki Hintli müslüman kız öğrencilerin sosyokültürel durumlarını, yaşantı biçimlerini ve diğer din mensuplarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymaya çalışmaktadır. İlgili eser belli bir kesimi merkeze alarak hazırlanmış olsa da Hindistan'da azınlık konumunda olan müslümanların mâruz kaldıkları çeşitli problemlere ışık tutacak ve modern dönem Hindu müslüman ilişkileri konusunda önemli tespitlerde bulunmaya yardımcı olacak kıymetli veriler ihtiva etmektedir.

Cemil Kutlutürk, Dr.Öğr. Üyesi
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ORCID 0000-0003-1946-8685

DOI 10.26570/isad.513785